

nou, / řekami Sibíře se černé hoře valí. / Pro tebe, synáčku, dnes pláče celá země, / za tebe, Staline, všichni by život dali. / ... Netruchli. / Na radost, pravím, aby svítila nám, / Nad Moskvou vzešla komunismu zář. / Matičko! / Jablky z Gruzie voní tvůj vyšíváný vlňák, / až usnu, přikryj mě tou dobrou vůní tvář. / Tak zemřel Stalin a pověst o tom / po celém světě šla, / že na bílou jeho ruku / bílá holubice usedla.“ Anebo tyhle: „Nic nezastaví jaro v letu! / Svět kdyby ještě milión let žil, / všechno, co bude zpívat v květu, / svou rukou Stalin zasadil...“

Autory byste dnes asi neuhádli. Ale proti těmhle servilním slátáníům ční Nezvalova poéma Stalin jako útes poezie!

Ano, byli mladí, nechali se svést a zneužít. A také sváděli a zneužívali druhé. A byli jiní mladí i staří, kteří viděli dál než na špičku svých levných kariér. Tehdejší komunisté nekončili život v Kanadě ani ve Frankfurtu nad Mohanem. A mohli bychom jít ještě do větší hloubky národní historie, do protektorátu a před Mnichov, abychom porozuměli traumátům leckterého pozdějšího „válečného“ či „posrpnového“ poškozence.

Rituální tance slepých kolem jednookých jsou směšné, ale tanec vidoucích kolem jednookých – to už je pro okounějící historii přímo k popukání.

(*Kmen* 1/7/, 1988, č. 21, 26. 5., s. 6–7)

PRVNÍ POMOC

Petr Bílek

Vymknuté doby se hodí těm s nepevnými klouby, neboť jejich jest království provizória a improvizace. Pletou si je se svobodou. Nepřehlednost našeho dnešního literárního terénu je jako stvořená k náhlým výpadům na všech azimutech a k šikovnému přenášení vlastního palebného stanovíště, takže než se protivník vzpamatuje, perete mu do zad. Výsledkem jsou půtky, kterým čtenář nerozumí a nad kterými jen žasne, že si celkem vzdělání lidé mohou spílat s takovou perfiditou. Marně tu hledáte pevný a ucelený názor na tvorbu, svět a dobu. Při slově program naskakuje literárním falangis-

tům husí kůže, neboť to je něco, co volá k závaznosti a odpovědnosti. Je pod jejich důstojnost tvůrce pracně slepovat rozbitý literární život. Nebaví je to. Zábavnější jim připadá šlapat ve střepích a co nejhlasitěji křičet.

A přitom je dnes třeba ve jménu humanismu s úzkostlivou pečlivostí *integrovat naše literární tvůrčí síly*, neboť podle sovětského filozofa A. V. Gulygy je hlavním kritériem pokroku v umění vypracování rozmanitosti a jednoty uměleckého jazyka a vkusu. Jde o plodnou koexistenci rozrůzněných autorských poetik, které by při vzájemném prolínání, ovlivňování a obohacování obnovily organičnost našeho literárního vývoje. Předpokladem takového stavu je úplné zhodnocení literárního dědictví, očistění uměleckých hodnot od často efemérních kulturněpolitických nánosů a zpřístupnění všech výrazných postav české literatury prostřednictvím promyšlené a dlouhodobé nakladatelské politiky. Je třeba skončit s praxí, kdy jsou osobní intolerance a skupinové averze institucionalizovány, a tím zneužívány jako nástroje společenské represe proti odlišným tvůrčím orientacím. Proces integrace je nemyslitelný bez respektu k objektivně vznikajícím a zanikajícím subkulturním okruhům v naší společnosti.

A proto je nutné *zmenšovat možnosti latentního stalinismu*, který zdaleka neopustil oblast literárních institucí. Stačí se zeptat třeba na to, kdo způsobil, že tak prestižní pracoviště, jako je Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, musí dnes hledat profesory a docenty české literatury konkursem. V jednom svém televizním vystoupení prohlásil Andrej Vozněsenskiĭ, že je nezbytné nejen odhalovat historii stalinismu, ale současně hlavně vytvářet ve společnosti a v psychice lidí takové struktury, které by návrat stalinismu nedovolily. Ostrakismus tu však v žádném případě není trvale efektivní léčbou. Nemá smysl zabraňovat literátům, ani těm ukoptěným, v publikování. Právě naopak je užitečné jejich názory odtabuizovat a vystavit veřejnému posuzování. Ony se totiž ty nekvalitní na čerstvém vzduchu rychle kazí. Někdy přicházejí s ostrůvkem plísně na chybném přechodníku, když se rozmáchnou k humanistické periodě, jindy si v recenzi popletou hrušky se švestkami, když spěchají, aby už byli v palírně moci, a jindy opět chtějí v zájmu spravedlnosti vytknout autorovi prózy také nedostatky, ale snad aby se neurazil, píší raději o neprokreslenosti postavy, kterou byste v dotyčném díle marně hledali. Osud Doktora Živaga a desítek a stovek dalších literárních děl svědčí snad až příliš názorně o citlivosti a rozlišovacích schopnostech stalinské mentality vůči uměleckým hodnotám. Ostatně sovětští spisovatelé a kritici začínají neúprosně odhalovat tyto „estetické bloky“ v právě vznikající ostré diskusi o metodě socialistického realismu.

Podobný počin, aby byl smysluplný a konstruktivní, se zatím zdá nad síly české literární vědy a kritiky. Ta předběhla politiku pouze v dů-

myslném systému bezpečnostních pásem a linií dotyku. Každý kritický elév dnes ví, jak se vyhnout nášlapným minám na literárním poli šedesátých let. Každý, kdo se chvíli zdržoval v některé redakci, má zakódovány varovné signály spouštěné při zvuku určitých autorských jmen, a někdy dokonce čeká na přejezdu, i když červené světlo už dávno nemrká. Těžko se takto devastované myšlení o literatuře bude zbavovat návyku mluvit dlouho a neřici nic. Místo takzvaných vyvážených hodnocení bude zkrátka třeba dopouštět se názoru. Tím dřív se pozná, o co jde a komu, řečeno s Boleslavem Polívkou. Tím zřetelnější bude rentgenový snímek doličných kloubů.

A jestliže se všeobecně považuje za cíl spisovatelství vytvořit dílo, které by vzdorovalo času tím, jak jedinečně koresponduje se světem lidí v okamžiku svého zrodu, měli bychom znejistět, když zpozorujeme, že tento cíl degeneruje na pouhý víceméně zaměnitelný prostředek. *Literární aktivita jako varianta cesty k moci* není vynálezem dneška, leč tato živnost zvlášť vzkvétá v dobách, kdy je obecné povědomí o literatuře napadeno trivialitou a kdy je oslaben morální aspekt tvorby, i přesto nebo právě proto, že veřejná prohlášení o mravnosti se ochotně přizpůsobují obecnému inflačnímu trendu. Takový spisovatelský chlapák nepotřebuje kalkulačku, aby si spočítal, že to, co táhne a nese, je politika a sex. Genialita průměrnosti pak spočívá ve včasném odhadu počtu odhalených bradavek a nehodných stranických tajemníků v jednotlivých prózách. Díla těchto pragmatických ohařů všednosti nejsou většinou české literatuře osudná, osudné pro ni však někde často bývá, když se některý z nich ocitne v tzv. decizní sféře, kde by se, jak slovo napovídá, mělo kvalifikovaně rozhodovat.

Stále aktuálněji dnes působí dávný aforistický postřeh spisovatele a bývalého nakladatelského redaktora Václava Erbena: „Člověk, který píše, nemůže být oporou žádné redakce.“ Ale může, měl by asi znít protest při pohledu na respektovaného matadora českého nakladatelování Jana Pilaře v čele Československého spisovatele nebo na Josefa Šimona v Odeonu, kdyby čerstvé okolní i vzdálenější příklady nedávaly žalostně za pravdu erbenovské skepsi. Když se už podruhé před očima jedné generace hroutí předtím pracně budovaný systém beletristických edic Mladé fronty, nezbývá než připomenout prostinkou prospektovou moudrost světových nakladatelů o ceně tradice, nechat se ovanout ráznou perutí diletantství a vyhlížet změnu třetí.

„A tak se stalo, že utrpěl veřejný sektor našich životů, to, co chováme a vlastníme vespolek, že utrpělo světlo vrhané uměním, prohlubování spravedlnosti a ctností a zušlechťování moci a naší obecné schopnosti diskutovat. Nějak na to nemáme,“ říká v Úvahách o vědě a kultuře Jacob Robert Oppenheimer. Nějak na to nemají, říká si čtenář nad Kmenem. To, co by

každý normální občan považoval za důvod nanejvýš tak k přátelskému štulci, se tu mění v hrdelní při. Chtějí nás přesvědčit, že jsme úplně zapomněli, jak vypadá polemika a diskuse, a zkoušejí nás tím hašteřením o kvalitě konstruktérů, káv a garderóby? Nevědí, že i když je autor nezvalovsky zaujat pro svůj způsob, měl by respektovat způsoby? vrtí hlavou unavený konzument. Další trh marnosti, sice bez pódia a světél, ale té exhibice!

A tak tedy stojí za malou lekci z patologie vytyčení magnetických polí kuřích ok. Tak jako všude jinde i v české literární obci existují lidé podezřívaví. Je to přirozené. Jenže jsou pochopitelně citlivější a ve vztahu ke své osobě a svému dílu se pokoušejí řídit zásadou: *kdo nemá rád mne, nemá rád literaturu*. Nejde ovšem o literaturu vůbec, tak úzkostliví zase nejsou. Jde o současnou českou produkci, a to už je vážné, to už jako byste byli skoro zrádci národa, i když jste se nenarodili v Chotěboři a ani jste tam nikdy nebyli. Nese-li vám slina na jazyk řeč o velkorysosti, zapomeňte ji. Proti vám stojí ztělesněná křivda v plné zbroji a neodpouští jediný křivý pohled. Ta už vás k lásce k literatuře přinutí. Ještě rádi budete louskat první i druhé rodokmeny.

Kmen uvízl bohužel v těchto kuřecích magnetických polích. Dychtivě očekávaný střet myšlenek, koncepcí a jiskřivých duchů, nutno přiznat, se zatím nekoná. Nikdo nevětrá ani nezametá střepy, po kterých se nedá věčně chodit bez zranění. Bezděčně otevřená okna se časem sama zavírají. Aníž je redakce s to vzdorovat, onen absentující střet se někdy v okamžení projeví jako střed autorské egománie, ale i ta snad postupně vyvane.

Tolik životně důležitých a krásných starostí má dnes svět. Lidé se chtějí domluvit, dýchat čerstvý vzduch a chodit vzpřímeně. Pojmy jako spravedlnost, odvaha, pravdomluvnost a čest, jako by zase jednou měly naději. Jak dlouho se ještě budeme uprostřed Evropy tvářit, že se nás to netýká? Česká literatura jako celek nemůže dynamizovat ducha přítomnosti, pokud se bude denně potýkat s tím, že samozřejmé a veřejně známé pravdy se sluší říkat jen polohlasně. Opatrnost je sice matka moudrosti, ale to neznamená, že zůstaneme raději doma ješitně civět do zrcadla, než bychom se vyšli podívat ven, jestli ještě svítí slunce. A navíc bychom měli vědět, že rozcházet se s někým lze jedině tehdy, když skutečně někam kráčíme.

(*Kmen* 1/7/, 1988, č. 32, 11.8., s. 1 a 3.)